

## ULUSLARARASI VERGİ REKABETİNİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Neslihan KOŞAR \*

M. Hanifi VAN \*\*

### ÖZET

Küreselleşme süreciyle birlikte üretim faktörlerinde gözlenen hareketlilik, özellikle sermaye faktörünün ülkelere girişine yönelik vergisel boyutta ne tür bir altyapıya ihtiyaç duyduğu konusuna dikkat çekmektedir. Bu kapsamda uluslararası vergi rekabetine yönelik belirgin bir teşvik türü olan vergi indirimleri, yatırım politikası aracı olarak kullanılabilirliğindeki kolaylık nedeniyle en az diğer belirleyici unsurlar kadar önem taşımaktadır. Uluslararası vergi rekabetinin doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYSY) üzerindeki etkilerinin Türkiye açısından değerlendirildiği çalışmada Türkiye’de uluslararası vergi rekabetinin göstergeleri ve DYSY ilişkisine yer verilmektedir. Uluslararası vergi rekabeti kapsamında DYSY’nin sektörel ve bölgesel dağılımına fiili girişler kapsamında yer verilerek DYSY’lere yönelik risk unsurları uluslararası vergi rekabetinin etkileri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Uluslararası vergi rekabeti aracı olarak kurumlar vergisi oran indirimlerine bağlı kurumlar vergisi gerçekleştirmeleri, toplam vergi gelirleri içindeki payı ve yabancı sermayeli firma sayısı ile DYSY girişleri arasındaki ilişki, 2000-2011 periyoduna ait aylık veriler kapsamında değerlendirilmiş; kurumlar vergisi (KV) oranı ile DYSY girişleri arasında ters yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Uluslararası Vergi Rekabeti, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Kurumlar Vergisi İndirimi, Vergi Rekabeti Göstergeleri, Türkiye Uygulaması.

**JEL Sınıflaması:** H29, K34, P45.

---

\* Maliye Anabilim Dalı, Dr. (neslikosar@gmail.com)

\*\* Dokuz Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F., Ekonometri Bölümü, Araştırma Görevlisi (hanifivan@hotmail.com)

## THE EFFECTS OF INTERNATIONAL TAX COMPETITION ON FOREIGN DIRECT INVESTMENTS AND THE EVALUATION IN TERMS OF TURKEY

### ABSTRACT

Mobility of production factors requires the suitable stage for taking investments to countries with globalization. So production factors' mobility and especially the capital factors' entries to the countries need some taxational infrastructures. In this context tax reductions and tax cuts are as efficient as the other incentive practice and more easy than other determinants for investment policy. In this study which involves the effects of international tax competition on foreign direct investments and the evaluation in terms of Turkey, analysed the theoretical progress of the foreign direct investments with effects of international tax competition. In this context the effects of international tax competition on foreign direct investments are examined with sectoral and regional entries. Elements of risks researched with indicators of tax competition too. At last, corporate tax collections which depends on corporate tax cuts, share of the total tax revenues and number of foreign invested firms related with foreign direct investments (FDI) at 2000-2011 period with monthly datas. An opposite relationship with corporate tax cuts and FDI reached at the end.

**Key Words:** International Tax Competition, Foreign Direct Investment, Corporate Tax Cut, Indicators of Tax Competition, Case of Turkey.

**JEL Classification:** H29, K34, P45.

### 1. TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI VERGİ REKABETİNİN GÖSTERGELERİ VE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI İLİŞKİSİ

Vergi rekabeti kavram olarak, sermaye üzerinde yoğunlaşmakta ve sermayenin kullanıldığı bölgeler yerine, harcamacı kuruluşların yönlendirdiği diğer bölgelerde dolaşımını konu almaktadır (Baldwin ve Forslid, 2002: 2). Uygulanan farklı vergi oranları, emek ve sermayenin sınır ötesi hareketine neden olabileceğinden, söz konusu kaynakların kullanımındaki etkinliğe de ayrıca önem verilmektedir (Rahn ve De Rugy, 2003: 13). Bu kapsamda uluslararası vergi rekabeti, aynı düzeyde olan iki veya daha fazla yerel idarenin

veya ulus devletin hareketli vergi kaynağı üzerinden vergi almaları ve bunlardan birinin aldığı verginin, diğerinin vergi gelirlerini etkilemesi şeklinde açıklanmaktadır (Goodpeed, 2002: 2).

Uluslararası vergi rekabetinde, üretim faktörlerinin ve bireylerin hareketli olması nedeniyle idarelerin etkin kaynak tahsisini sağlaması ancak fayda vergilerinin uygulandığı varsayımı altında geçerli olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, eğer vergiler ekonomik birimlerin elde ettiği faydalara eşit ise Tiebout, ekonomik birimlerin en fazla tercih ettikleri vergi-harcama bileşimini alabilmek ve en yüksek faydayı elde edebilmek için en uygun idare sınırlarına göç edeceklerini iddia eder. Bu göçün sonucunda ise etkin kaynak tahsisi sağlanmış olacaktır (Goodpeed, 2002: 2).

Sermaye hareketlerinin uluslararası alanda, özellikle yatırım maliyetleri açısından üstünlük sahibi ülkeler lehine gerçekleşmesi, yatırımları gerçekleştiren ülkeleri bu yönde tedbirler almaya zorlamaktadır. Gelişmiş ülkeler, mevcut sermaye çıkışını önlemek ve rekabet gücü sağlayabilmek amacıyla teşvik tedbirlerinden yararlanmaktadır. Bu kapsamda sanayi teşvikleri Türkiye’de de ilk kez 1913 Teşvik-i Sanayi Kanun-u Muvakkati ve 1989 yılında da 32 sayılı kanunla birlikte sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi yönünde uygulanmaya başlanmıştır.

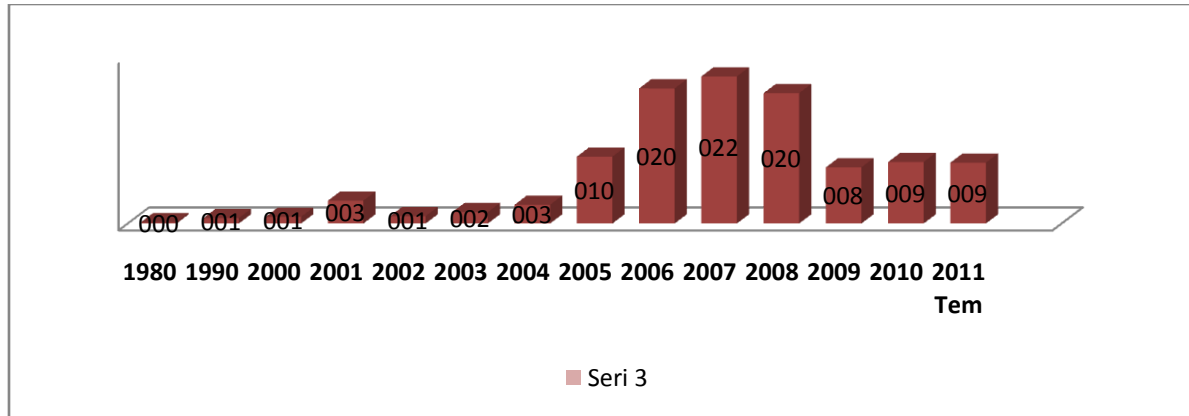
Uluslararası piyasalardaki giriş engellerinin kaldırılması, uluslararası bağların güçlenmesine ve finansal kurumların daha rekabetçi bir yapıya bürünmesine yol açmıştır (Parasız, 2001: 298). Dünya geneli ülke ekonomilerinde ekonomik faaliyetlerde uluslararası hareketliliğin yoğunlaştığı ve önem kazandığı dolayısıyla da teknolojik gelişme ve ilerlemenin de hızla arttığı görülmektedir.

Sermaye yetersizliği, GOÜ’lerde olduğu gibi Türkiye için de önemli ekonomik sorunlardan birini oluşturmaktadır ve kamu kaynaklarından yatırımlar için gerekli olan payın ayrılması her zaman mümkün olmamaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de DYSY’lerin arttırılmasının; sermaye açığının ortadan kalkmasına, üretimde yeni teknolojilerin kullanılarak verimlilik artışının sağlanmasına yol açacağı kabul edilmektedir. Bu kapsamda uluslararası vergi rekabetinin hedef değişkenlerinde ve vergi oranı ile vergisel teşvikler üzerinde yol açtığı değişim gibi kullanılan araçlarda gözlenen gelişmeler, DYSY girişleri açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye’deki söz konusu göstergelerin DYSY girişleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi açısından DYSY’nın sektörel ve bölgesel dağılımları ile fiili girişleri ayrıca önem taşımaktadır.

### 1.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Fiili Girişleri

DYSY'ler giriş yaptıkları ülkelerde istihdam kapasitesi oluşturmaları nedeniyle işgücünde de artışa yol açmaktadır. DYSY'nin beraberinde getirdiği üretim tekniğinin yapısı ve üretimin emek yoğun olması gibi sahip olduğu bir takım özelliklere göre istihdamın boyutu da değişebilmektedir. Özellikle GOÜ'ler, istihdam seviyesine katkı sağlamak açısından emek yoğun yatırımları tercih etmektedirler. Bu kapsamda DYSY'ler giriş yaptıkları ülkelerde istihdamı da artırmaktadır. Grafik 1'de Türkiye'ye yönelik 1980-2011 yılları DYSY girişlerine yer verilmektedir.

**Grafik 1: Türkiye'ye Yönelik Doğrudan Yabancı Yatırım Akışı 1980-2011**



Kaynak: Yased, 2011: 12.

Buna göre, ithal ikameci politikadan ihracata yönelik büyüme modeline geçişin gerçekleştiği 1980 yılı itibariyle, DYSY girişlerinde 2001 yılı ekonomik krizine kadar sürekli bir artış gözlenmektedir. Kriz sonrası dönemde yaşanan azalış 2003 yılı itibariyle yerini tekrar artışa bırakmıştır. Aynı kriz etkisi ve sonrası dönem için artış trendi 2008 yılında da gerçekleşmiş ve aynı artış 2010, 2011 yılları için de geçerli olmuştur. Burada özellikle dikkat çeken etki 2005 yılından itibaren gözlenen ve o döneme kadar görülmemiş orandaki artış seyridir. Bu noktada 2000-2004 yılları için %33 olan KV oranının 2005 yılı itibariyle %30'a düşmesi ve beraberinde 2006 yılı için söz konusu oranın %20'ye ulaşması, DYSY girişleri üzerinde aynı oranda artışa yol açmıştır. KV oranlarının, DYSY girişleri ile ters orantılı olduğu ve yıllar itibariyle de oran indirimleri gerçekleştirildiği ölçüde DYSY akımlarında artış gözlemlendiği görülmektedir.

## 1.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ülkelere Göre Dağılımı

Coğrafi konumu itibariyle Türkiye önemli bir yerde bulunmaktadır. Asya ve Avrupa arasında bir köprü konumunda olması DYSY'ler için cazip görülmesini sağlamaktadır. Türkiye'nin dünya ticaretindeki yeri, Dünya Ticaret Örgütü göstergelerine göre 20 en dinamik ülke arasında bulunmaktadır. Bu kapsamda sahip olduğu genç ve nitelikli işgücü Türkiye'yi diğer ülkelerden ayıran önemli bir ayrıcalık olarak kabul edilir. Bu çerçevede yabancı sermayeli firmalar yerleşim yeri olarak çoğunlukla ulaşım hizmetlerini de dikkate aldıklarından, şehir merkezlerini ya da yakın sanayi merkezlerini tercih etmektedirler.

Sanayinin coğrafi dağılımı ile yabancı sermayeli firmalar arasında da paralellik gözlenmekte ve GOÜ'ler tarafından kalkınma sürecini hızlandırmak amacıyla, gelişmiş ülkelerin sermaye ve teknoloji birikimine ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için de ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanması önem taşımaktadır. Böylece yabancı sermayeli firmalara yönelik güven ortamının tesisi ve DYSY girişlerinin artışı da sağlanmış olacaktır. Tablo 3'te uluslararası doğrudan yatırım girişlerinin özellikle KV oranlarının %20'ye düştüğü 2006-2010 yılları arası ülkeler bazında dağılımına yer verilmektedir.

**Tablo 3: Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Ülkelere Göre Dağılımı (Milyon Dolar)**

ÜLKE	2006	2007	2008	2009	2010
<b>AB Ülkeleri</b>					
<i>Almanya</i>	357	954	1.237	498	598
<i>Fransa</i>	439	367	679	617	600
<i>Hollanda</i>	5.069	5.442	1.343	718	491
<i>İngiltere</i>	628	703	1.335	350	240
<i>İtalya</i>	189	74	249	314	56
<i>Diğer AB Ülkeleri</i>	7.807	5.061	6.233	2.431	2.918
<b>Diğer Avrupa Ülkeleri (AB Hariç)</b>	<b>85</b>	<b>373</b>	<b>291</b>	<b>306</b>	<b>256</b>
<b>Afrika Ülkeleri</b>	<b>21</b>	<b>5</b>	<b>82</b>	<b>2</b>	<b>0</b>
<b>A.B.D.</b>	<b>848</b>	<b>4.212</b>	<b>868</b>	<b>260</b>	<b>320</b>
<b>Kanada</b>	<b>121</b>	<b>11</b>	<b>23</b>	<b>52</b>	<b>56</b>
<b>Orta -Güney Amerika ve Karayipler</b>	<b>33</b>	<b>494</b>	<b>60</b>	<b>19</b>	<b>5</b>
<b>Asya</b>	<b>1.927</b>	<b>1.405</b>	<b>2.345</b>	<b>673</b>	<b>984</b>
<b>Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri</b>	1.910	608	2.184	361	539
<i>Körfez Ülkeleri</i>	1.783	311	1.963	209	442
<i>Diğer Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri</i>	3	196	96	78	46
<b>Diğer Asya Ülkeleri</b>	17	797	161	312	445
<b>Diğer Ülkeler</b>	<b>115</b>	<b>36</b>	<b>2</b>	<b>12</b>	<b>5</b>
<b>TOPLAM</b>	<b>17.639</b>	<b>19.137</b>	<b>14.747</b>	<b>6.252</b>	<b>6.529</b>

Kaynak: <http://www.hazine.gov.tr> (11.07.2011).

Buna göre, 2006 yılı için toplam 17.639 milyon dolarlık DYSY girişinin 14.489 milyon dolarlık kısmının AB ülkelerine ait olduğu görülmektedir. AB ülkeleri arasında Hollanda, 5.069 milyon dolarlık sermaye girişiyle ilk sırayı almaktadır. ABD'nin DYSY girişi ise 848 milyon dolardır. 2010 yılı için gözlenen değerlerde, toplamda 6.529 milyona ulaşan DYSY girişinin AB üyesi ülkelere ait kısmının 4.903 milyona düştüğü görülmektedir. Ülkemize girişine izin verilen DYSY'nin yaklaşık %89'u OECD ülkeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. AB ülkeleri açısından ulaşılan veriler değerlendirildiğinde ise %56'lık bir payın olduğu görülmektedir. Kalan %44'lük kısmın ise, %33'ü diğer OECD ülkeleri (AB üyesi olmayan) tarafından olmak üzere, %0.9'lük kısmı Kuzey Afrika ülkeleri, %0.2'lik kısmı diğer İslam Ülkeleri arasında dağılmaktadır.

### **1.3. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımları**

Dünya genelinde meydana gelen değişim ve gelişmelere bağlı olarak, sektörel dağılımda da büyük ölçüde değişiklikler meydana gelmiştir. Önceleri DYSY'ler, doğal kaynağın mevcut olduğu sektörlerde yoğunlaşırken son yıllarda özellikle hizmet ve imalat sektöründe arttığı gözlenmektedir. DYSY girişleri, ülkelerin ortak sanayi sektörüne sermaye akışı şeklinde gerçekleştiğinden hizmet sektöründe gözlenen artış belirginlik kazanmaktadır.

DYSY'lerin özellikle imalat sanayiinde yoğunlaşması, imalat sanayiinin bir ülkenin sanayileşmesindeki rolü dikkate alındığında, olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Hizmetin ticaretinin yapılamaması ise DYSY yolu ile direkt olarak tüketileceği ortamlarda üretilmesi gerekliliğini beraberinde getirmekte ve dolayısıyla hizmet sektörünün DYSY içindeki payını arttırmaktadır.

Tarım sektörüne yapılan yatırımların ise üretim, istihdam ve kırsal kalkınmaya önemli düzeyde katkıda bulunma niteliklerine sahip olmasına rağmen, DYSY'ler kısa dönemde ağırlıklı olarak karlılığı yüksek alanlara yönelmektedir. Kronik yapısal sorunlar, risk ve belirsizlikler, milli gelir içindeki pay ve dünya ekonomisi ile entegrasyonu ile ilgili sorunlar Türkiye'de tarım sektörüne yapılan DYSY'nin düşük olmasına neden olmaktadır (Terin ve Yıldırım, 2008: 7).

2000 yılı sonrası Türkiye'ye gelen DYSY'nin sektörel dağılımı incelendiğinde, önceliğin gerek firma sayısı gerekse toplam yabancı sermaye içerisindeki payları itibariyle hizmetler sektöründe olduğu görülmektedir. Diğerleri ise sırasıyla imalat sanayi, enerji, tarım

ve madencilik sektörleridir. Bu kapsamda Tablo 5’te uluslararası DYSY girişlerinin 2006-2010 yılları arası sektörel dağılımına yer verilmektedir.

**Tablo 5: Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Sektörlere Göre Dağılımı (Milyon Dolar)**

SEKTÖRLER	2006	2007	2008	2009	2010
<b>Tarım, Avcılık ve Ormanlık</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>23</b>	<b>48</b>	<b>79</b>
<b>Bahkçılık</b>	<b>1</b>	<b>3</b>	<b>18</b>	<b>1</b>	<b>4</b>
<b>Madencilik ve Taşocakçılığı</b>	<b>122</b>	<b>337</b>	<b>151</b>	<b>89</b>	<b>196</b>
<b>İmalat Sanayii</b>	<b>1.866</b>	<b>4.211</b>	<b>3.955</b>	<b>1.565</b>	<b>867</b>
<i>Gıda Ürünleri, İçecek ve Tütün İmalatı</i>		608	766	1.252	196
<i>Tekstil Ürünleri İmalatı</i>		26	232	189	77
<i>Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı</i>		601	1.109	200	336
<i>B.Y.S. Makine ve Teçhizat İmalatı</i>		54	48	226	220
<i>Elektrikli Optik Aletler İmalatı</i>		53	117	236	59
<i>Motorlu Kara Taşıtı , Römork ve Yarı-Römork İmalatı</i>		63	70	77	225
<i>Diğer İmalat</i>		461	1.869	1.775	452
<b>Elektrik, Gaz ve Su</b>	<b>112</b>	<b>568</b>	<b>1.068</b>	<b>2.126</b>	<b>2.063</b>
<b>İnşaat</b>	<b>222</b>	<b>285</b>	<b>336</b>	<b>208</b>	<b>365</b>
<b>Toptan ve Perakende Ticaret</b>	<b>1.166</b>	<b>165</b>	<b>2.085</b>	<b>389</b>	<b>389</b>
<b>Oteller ve Lokantalar</b>	<b>23</b>	<b>33</b>	<b>24</b>	<b>54</b>	<b>113</b>
<b>Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizmetleri</b>	<b>6.696</b>	<b>1.117</b>	<b>170</b>	<b>391</b>	<b>210</b>
<b>Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri</b>	<b>6.957</b>	<b>11.662</b>	<b>6.069</b>	<b>666</b>	<b>1.630</b>
<b>Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri</b>	<b>99</b>	<b>560</b>	<b>641</b>	<b>560</b>	<b>368</b>
<b>Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler</b>	<b>265</b>	<b>177</b>	<b>149</b>	<b>106</b>	<b>114</b>
<b>Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri</b>	<b>105</b>	<b>13</b>	<b>58</b>	<b>49</b>	<b>131</b>
<b>TOPLAM</b>	<b>17.639</b>	<b>19.137</b>	<b>14.747</b>	<b>6.252</b>	<b>6.529</b>

Kaynak: <http://www.hazine.gov.tr> (11.07.2011).

Buna göre, DYSY’lerin büyük ölçüde hizmetler ve imalat sektörüne yönelik yapıldığı dikkat çekmektedir. Özellikle imalat sanayinde yıllar itibariyle önemli artışlar gözlenmiştir. Toptan ve perakende ticaret ile ulaştırma, haberleşme ve depolama hizmetleri mali aracı kuruluşların faaliyetleri ile birlikte büyük bir paya sahiptir. 2009 yılı itibariyle tüm sektörlerde DYSY’lerde düşüş gözlenmekle birlikte genele bakıldığında imalat sektörünün payının düşüş gösterirken, tarım, madencilik ve hizmetler sektörlerinin payının arttığı görülmektedir. 2008 yılında yaşanan krizin olumsuz etkilerinin 2009 yılında sektörler üzerinde de aynı oranda gözlemlendiği dikkat çekmektedir. Elektrik, gaz ve su dağıtım ve telekomünikasyon sektörlerinde artış gerçekleşmiştir. Ayrıca sınır ötesi birleşme ve satın almalarda bir önceki yıla göre düşüş yaşayan imalat sektörü, krizden en fazla etkilenen sektör olmuştur.

## 2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA YÖNELİK RİSK UNSURLARI VE ULUSLARARASI VERGİ REKABETİ BOYUTU

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde mevcut ekonomik sorunların başında kaynak yetersizliği gelmektedir. Bu nedenle de ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için yatırım yapılması ve özellikle DYSY girişleri gerekli görülmektedir. Üretimin artırılması büyük ölçüde DYSY girişleri ile gerçekleştirilebilir. Bu nedenle yatırımlar, ekonominin kalkınma sürecinde büyük öneme sahiptir.

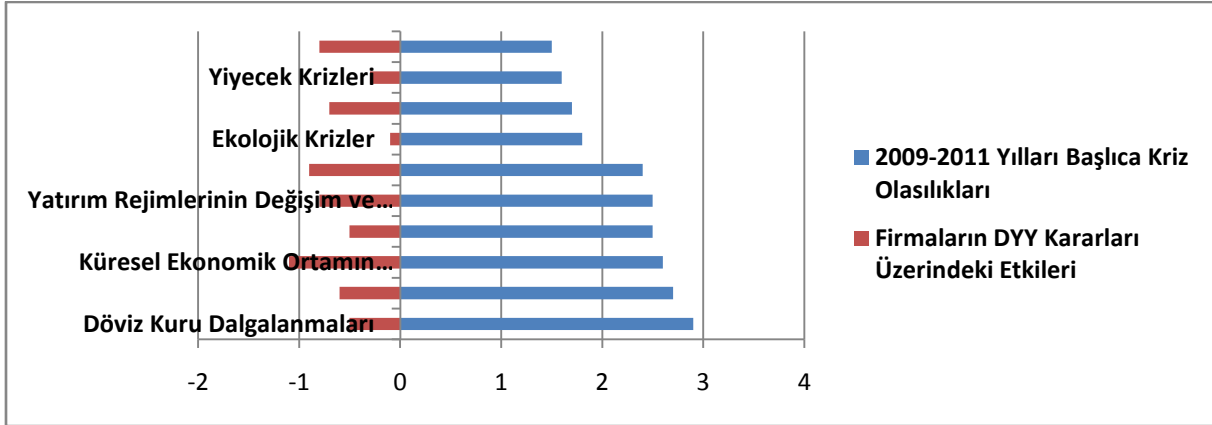
GOÜ'lerde, yatırımcıları ve borç verenleri en çok etkileyen faktörlerden biri olan risk-getiri özellikleri ayrıca önem taşımaktadır. Buna göre ekonomik reformlar sonucunda risk-getiri oranında meydana gelen iyileşmeler söz konusu ülkelerde borçlular tarafından ihraç edilen varlıkların özelliklerine de yansımaktadır (Montiel ve Reinhart, 2001: 13-28). Özellikle GOÜ'lerde DYSY'yi çeken unsurların, sadece ekonominin iyiye doğru gidişi ile ilgili olmadığı, aynı zamanda riski düşük ama getirisi yüksek yatırım imkanlarının sağlanması şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu kapsamda ülkeye giren DYSY, ülkenin mevcut durumundan faydalanarak düşük maliyetli yüksek getiri elde etmeye çalışacaktır. Bu nedenle de risk etmenleri özellikle GOÜ'lere girmeye çalışan yabancı yatırımcılar için önemlidir.

Söz konusu risk unsurları dikkate alındığında çokuluslu girişimlerin (ÇUG) bir ülkeye DYSY yapmaları için gerekli ortamın oluşmasını bekledikleri görülmektedir. İstenilen şartların sağlanması için gerekli faktörler ise şöyledir (Rugman ve Verbeke, 1990: 232):

- DYSY ihracat ve lisanslama gibi faaliyetlere göre net faydalar getirmelidir.
- ÇUG'lara ulaşım, telekomünikasyon, işçilik ve diğer alanlarda yerel şartları iyileştirici düzenlemeler yapılmalıdır.
- DYSY'nin zamanlama açısından en uygun dönemde kurulması gerekmektedir.

Tüm bu koşullar sağlanabildiği ölçüde ÇUG'ların bir ülkeye DYSY yapmaları için uygun ortam ve altyapı sağlanmış olacaktır. Bu kapsamda DYSY yapılacak ülkenin riski, yatırım ortamını belirlemesi yönünden önem taşımaktadır. Ülkenin mevcut siyasi rejimi, döviz kontrolü gibi değişkenleri, uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının verdiği notlar birlikte değerlendirilmektedir. Bu çerçevede Grafik 2'de firmaların yatırım kararları üzerinde risk unsurlarının potansiyel etkilerine yer verilmektedir.



**Grafik 2: Firmaların Yatırım Kararları Üzerinde Risk Unsurlarının Potansiyel Etkileri**

Kaynak: Unctad, 2009-2011: 14.

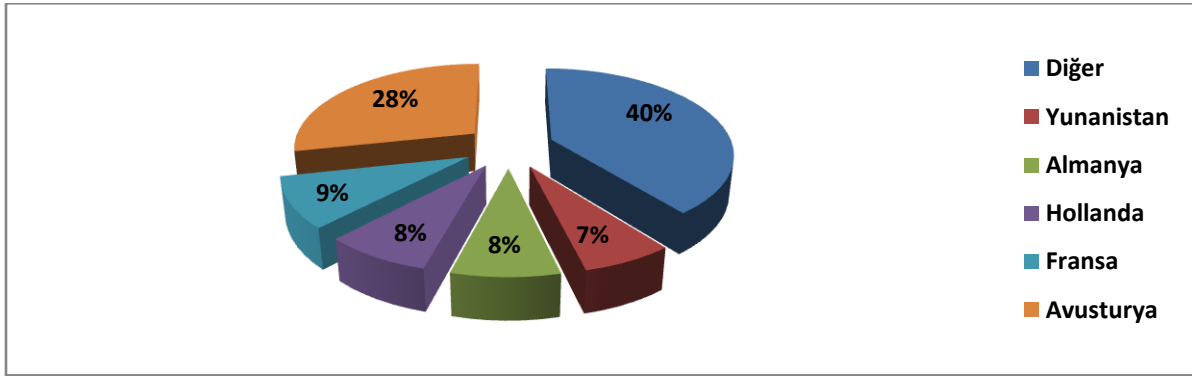
Buna göre Türkiye’de 2009-2011 yılları için savaş ve politik dengesizlik unsurlarının, firmaların DYSY kararları üzerinde -0,5 seviyesinde olumsuz etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bireysel ve iş güvenliğine yönelik tehditler bakımından firma yatırım kararları üzerinde -0,7 oranında risk unsuru oluşturduğu görülmektedir. Finansal istikrarsızlık artışının da -0,9 seviyesinde risk faktörü oluşturduğu yatırım rejimlerinin değişim ve korunmasındaki artışlar açısından da mevcut durumun -0,8’ler seviyesinde olduğu görülmektedir.

Finansal serbestleşme ve teknolojik gelişmeler sonucunda GOÜ’lere yönelen sermaye hareketlerinin güçlü bir artış eğilimine girmesi hem dışsal, “itici faktörler” hem de içsel, “çekici faktörler” kapsamında değerlendirilmektedir (Montiel ve Reinhart, 2001: 13-28). Özellikle küresel bir boyut kazanan kriz dönemlerinin dünya ekonomileri üzerindeki etkileri hissedilir biçimde gözlemlendiği için küresel ticaret hacminin giderek azaldığı görülmektedir. Yabancı yatırımcı bir ülkeye girdiğinde, o ülkeye yönelik bir sermaye akışı gerçekleştirmektedir. DYSY’lere yönelik politikalar, bu anlamda ev sahibi ülkelerin yönlendirmeleri doğrultusunda gelişmektedir. Sağlanacak ekonomik ve politik istikrar yanında, DYSY’lere yönelik izlenecek esnek politikalar da olası risk unsurlarına karşı her zaman dikkate alınmaktadır.

Türkiye’ye yönelik DYSY’ler için risk unsurlarının etkileri yatırımcılar açısından değerlendirildiğinde, söz konusu risk faktörlerinin oransal azalışına paralel olarak DYSY girişleri üzerinde artışlar gözlemlendiği ve risk unsurlarının giderilebildiği ölçüde DYSY akımlarına yönelik güven ortamının tesis edilebildiği görülmektedir. Risk faktörlerinin oransal değişimi yabancı yatırımcıların yatırım kararları açısından önem taşımaktadır.

Yabancı yatırımcıların karşılaşacağı etkiler bakımından yerel imkanları içerisinde yer alan faaliyetler doğrudan etkiler ile ilişkili iken dolaylı etkiler ise, yabancı yatırımcının ev sahibi ülkede varlığı sonucunda oluşan faaliyetler ile ilgilidir (Potter ve diğerleri, 2002: 280-281). Ülkelerin DYSY çekme çabaları çerçevesinde, risk unsurlarının DYSY'lerin giriş yaptıkları ülkeler açısından etkileri de dikkate alınarak Şekil 1'de ülkeler itibariyle 2010 yılı DYSY girişlerine yer verilmektedir.

**Şekil 1: 2010 Yılı Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri, Başlıca Ülkeler ve Payları**



Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr>. (11.03.2011).

Buna göre ilk sırayı %28'lik payla Avusturya alırken ikinci sırayı %9'luk oranla Fransa almaktadır. Hollanda ve Almanya %8'lik oran ile üçüncü sırayı alırken Yunanistan %7'lik pay ile son sıralarda yer almaktadır. DYSY girişleri açısından diğer ülkelerin toplam içindeki payı ise %40'lar seviyesindedir. Bölgeler itibariyle bakıldığında ise, Türkiye'ye yönelik DYSY girişlerinin başlıca kaynağı olan Avrupa ülkelerinin son 5 yıldaki DYSY girişlerindeki payının %76,8 olduğu görülmektedir.

Risk unsurları açısından, GOÜ'lerden ürün ithaline dönük sınırlandırmaların kaldırılması, iyileştirici vergi politikalarının benimsenmesi ve çifte vergilendirmenin önlenmesi, yabancı yatırımların teşvik edilmesi kapsamında gerçekleştirilecek diğer önemli girişimler olarak kabul edilmektedir. Kaynak ülkelerin yatırımları teşvik etme yönündeki girişimleri, yatırım anlaşmaları, yatırım destek servisleri ve yatırımlara sağlanan garantiler şeklinde özetlenebilmektedir (Shihata, 1993: 17). Kaynak ülkeler, söz konusu risk unsurlarının etkilerini en aza indirmek amacıyla yatırımcılara ev sahibi ülkedeki yatırım fırsatları ile yatırım iklimi konusunda uygun ortamın tesisi yönünde teşvik sağlamaktadır. Tablo 6'da uluslararası endekslerde Türkiye'nin DYSY girişleri açısından durumuna 2003-2011 yılları itibariyle yer verilmektedir.

**Tablo 6: Uluslararası Endekslerde Türkiye**

ENDEKSLER	YILLAR İTİBARI İLE TÜRKİYE'NİN SIRALAMALARI									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
<b>Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Endeksi</b>				84	91	60	63	60	65	↓
<b>UNCTAD Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişi Sıralaması</b>	52	37	22	17	25	20	32			↓
<b>AT Kearney Uluslararası Doğrudan Yatırım Güven Endeksi</b>	24	-	13	-	20	13		23		↓
<b>Dünya Ekonomik Forumu Küresel Rekabetçilik Endeksi</b>	65	66	66	58	53	63	61	61		-
<b>Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü Küresel Rekabetçilik Endeksi</b>	48	46	39	43	48	48	47	48		↓
<b>Uluslararası Şeffaflık Örgütü Yolsuzluk Algılama Endeksi</b>	77	77	65	60	64	58	61	56		↑

Kaynak: <http://www.yased.org.tr>. (11.03.2011).

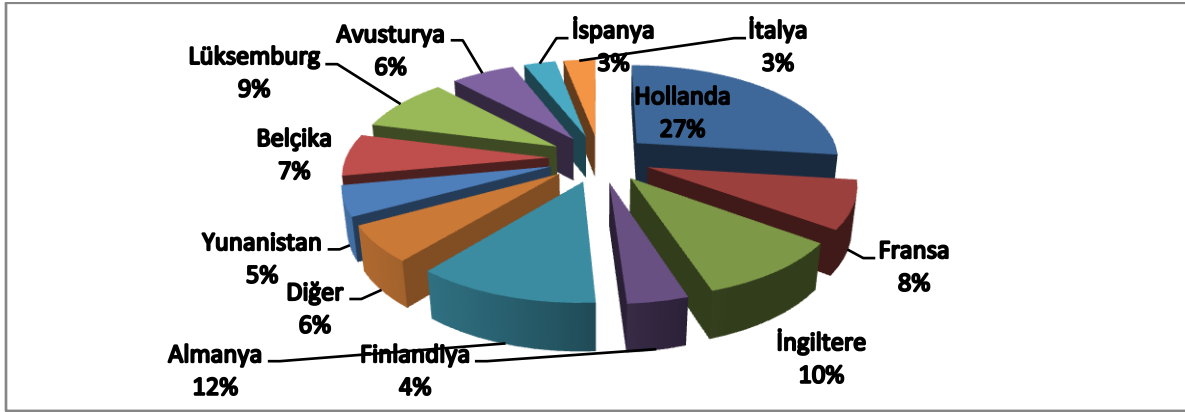
Türkiye’de uluslararası vergi rekabetine yönelik en belirgin araç olarak kullanılan KV oran indirimlerinde 2006 yılında %30’dan %20’ye ulaşan bir düşüş ve kırılma evresi gözlemlendiği halde DYSY girişleri açısından Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Endeksinde düşüş gözlenmektedir. Bu noktada Türkiye’ye yönelik DYSY girişleri üzerinde yabancı yatırımcılara yönelik olası risk unsurlarının etkisinin olduğu görülmektedir.

UNCTAD Uluslararası Doğrudan Yatırım Giriş Sıralamasında ve AT Kearney Uluslararası Doğrudan Yatırım Endeksinde de benzer şekilde 2009 yılına kadar düşüş 2010 yılı itibariyle artış görülmektedir. Dünya Ekonomik Forumu Küresel Rekabetçilik Endeksi için sıralama Türkiye’nin gelişim seyri nötr iken Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü Rekabetçilik Endeksi diğer endeksler gibi 2009 yılına kadar sürekli azalış göstermiştir. Uluslararası Şeffaflık Örgütü Yolsuzluk Algılama Endeksine göre ise toplamda artış seyri izlenebilecek seviyelerde düşük azalışlar gözlenmiştir.

Türkiye, yabancı sermayeli şirketlerin yatırım yapmasını teşvik etmek amacıyla kanunlar çıkarmakta, bürokratik işlemleri azaltmakta, şirket kurma ve inşaat izni alma sürelerini kısaltmak gibi uygulamalara başvurmaktadır. Bu kapsamda AB’ne üyelik sürecinin, Türkiye’nin ticaret hacmi ile birlikte DYSY girişlerinde de artışa yol açacağı beklenmektedir.

Şekil 2’de AB üyesi ülkelerin Türkiye’ye yönelik DYSY yatırımlarının coğrafi dağılımına yer verilmektedir.

**Şekil 2: AB Ülkelerinin Türkiye’ye Doğrudan Yatırımlarının Coğrafi Dağılımı**



Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr>. (11.03.2011).

Buna göre, %27’lik pay ile Hollanda Türkiye’ye yönelik DYSY girişleri bakımından ilk sırada yer almaktadır. İkinci olarak Almanya %12’lik oranla, üçüncü olarak da İngiltere %10’luk oranla Türkiye’ye DYSY akışı sağlamaktadır. AB üyesi ülkeler içerisinde en düşük pay %3’lük oranlarla İspanya ve İtalya ile %4 ve %5’lik oranlarla Finlandiya ve Yunanistan’a aittir.

Bu kapsamda AB’ne entegrasyon sürecinde Türkiye’ye yönelik DYSY girişleri üzerinde birlik üyesi ülkelerin önemli pay sahibi oldukları görülmektedir. AB üyelik süreci, hem birlik dışından, hem de birlik içerisinde elde edilen DYSY’leri olumlu yönde etkilemiştir. Özellikle entegrasyon sürecindeki genişlemelere paralel olarak entegrasyon içi DYSY’lerde dışarıdan elde edilen DYSY’lere oranla daha büyük oranda artış yaşandığı gözlenmektedir.

#### **4. ULUSLARARASI VERGİ REKABETİNİN TÜRKİYE’DE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: EKONOMETRİK BİR ÇALIŞMA**

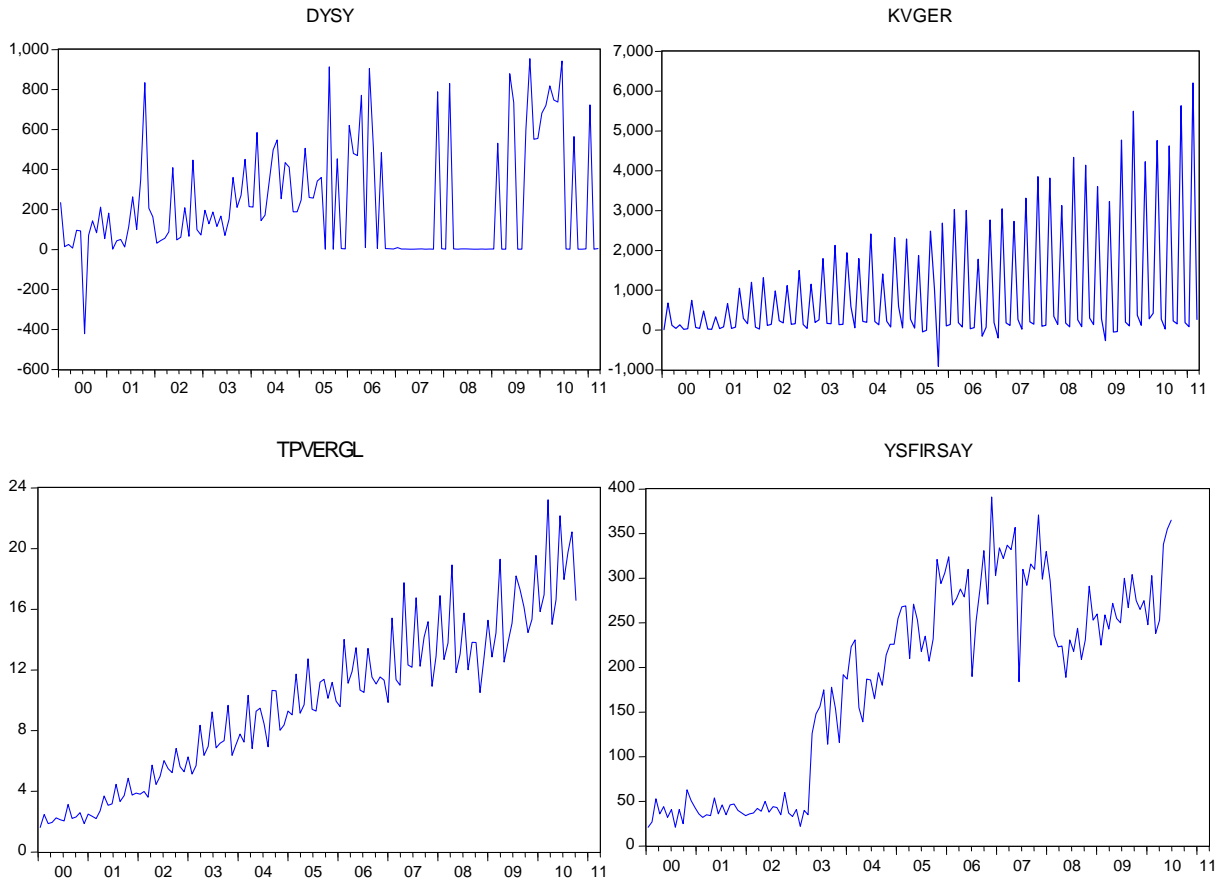
Çalışmanın bu bölümünde, bağımlı değişken olarak kabul edilen DYSY ile belirlenen bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiye yer verilecektir. KV oranlarındaki değişimin mevcut ekonometrik model üzerine aylık veri olarak yansıtılmasının mümkün olmaması nedeniyle

KV oran değişimlerine bağlı KV gerçekleştirmeleri dikkate alınmaktadır. Uygulama Ocak 2000 - Mart 2011 dönemine ait aylık veriler dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYSY) ile kurumlar vergisi gerçekleştirmeleri (KVGGER), toplam vergi gelirleri içindeki payı (TPVERGL) ve yabancı sermayeli firma sayısı (YSFİRSAY) arasında uzun dönemli bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla hazırlanan model ile söz konusu ilişkinin yönü ve süreci de araştırılmaktadır. Bu kapsamda johansen eşbütünlük ve johansen eşbütünlüğe bağlı hata düzeltme modelinden yararlanılmıştır.

Grafik 3'te bağımlı değişken DYSY ile bağımsız değişkenler kurumlar vergisi gerçekleştirmeleri, toplam vergi gelirleri içindeki payı ve yabancı sermayeli firma sayısının 2000-2011 dönemi gelişim seyrine yer verilmektedir.

**Grafik3: Değişkenlerin 2000-2011 Dönemi Gelişim Seyri**



Serilerin grafiğine bakıldığında serilerde mevsimsel etki olduğu düşünülmektedir. Evievs 7.1 programı kullanılarak mevsimsel grafiğe bakılmış ve mevsimsel etki olduğu gözlenmiştir. Mevsimsel etki olduğu anlaşıldıktan sonra Evievs 7.1 programında mevcut olan Census-X12 ile seriler mevsimsellikten arındırılmış ve DYSY serisine bundan sonra DYSY\_SA adı verilmiştir. Bu işlemten sonra serilerin durağan olup olmadığını birim kök testleri ile bakılarak bu testler için ADF testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre seriler durağan değildir o yüzden serilere fark işlemi uygulanmıştır. Tablo 7’de değişkenlerin fark alındıktan sonraki sonuçlarına yer verilmektedir.

**Tablo 7: Değişkenler İçin Fark Sonrası Birim Kök Testi**

Anlamsız Hipotez: Değişkenler birim köke sahiptir						
Dışsal: Sabit						
Duraklama Süresi: 0 (Otomatik SIC baz alınarak, MAXLAG=9)						
		DYSY için t-Statistic	KVGER için t-Statistic	TPVERGL için t-Statistic	YSFİRSAY için t-Statistic	Olasılık*
<b>Arttırılmış Dickey-Fuller Test İstatistikleri</b>		-14.98899	-7.855880	-18.03909	-19.16145	0.0000
<b>Kritik Test Değerleri</b>	1% level	-4.029041	-3.482879	-4.029041	-3.480038	
	5% level	-3.444222	-2.884477	-3.444222	-2.883239	
	10% level	-3.146908	-2.579080	-3.146908	-2.578420	

\*MacKinnon (1996) tek yönlü p değerleri.

Tabloda yer alan sonuçlara göre tüm düzeylerde seriler durağan hale gelmiştir. Hata terimleri serisi için ADF testi uygulandığında; ADF test istatistiğinin DYSY için -14.98899, KVGER için -7.855880, TPVERGL için -18.03909 ve YSFİRSAY için -19.16145 olduğu, serilerin %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyesinde birim köke sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

KV oran indirimlerine paralel olarak yabancı sermayeli firma sayısının ve dolayısıyla DYSY akımlarının trend olarak artış gösterdiği görülmektedir. Durağan olmayan zaman serileri arasında her ne kadar anlamlı bir regresyon ilişkisi kurulamasa da, bunların doğrusal bir kombinasyonu uzun dönemde anlamlı bir regresyon ilişkisi içinde olabilir. Uygulanan eşbütünleşme modeli sonuçlarına Tablo 8’de yer verilmektedir.

Buna göre uygulanan Johansen eşbütünleşme testi, değişkenler arasında eşbütünleşme vektörü bulunduğunu göstermektedir. Bu durum değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Değişkenlere ait hata düzeltme modeli sonucuna göre değişkenler için uzun dönemde hata düzeltme modelinde anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

**Tablo 8: Değişkenler İçin Johansen Koentegrasyon Sonucu**

<b>Sınırsız Eşbütünleşme Rank Testi (Trace)</b>				
<b>Hipotez</b>		<b>Trace</b>	<b>0.05</b>	
<b>CE(s) den hiçbiri</b>	<b>Özdeğer</b>	<b>İstatistik</b>	<b>Kritik Değer</b>	<b>Olasılık**</b>
<b>Hiçbiri*</b>	0.308955	66.25690	47.85613	0.0004
<b>1 olması</b>	0.103377	17.84589	29.79707	0.5775
<b>2 olması</b>	0.024254	3.551192	15.49471	0.9363
<b>3 olması</b>	0.002552	0.334785	3.841466	0.5629
<b>Trace testi eqn(s) 0.05 seviyesinde 1 eşbütünleşme olduğunu işaret etmektedir</b>				
<b>* 0.05 seviyesinde hipotezin reddi</b>				
<b>**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-değerleri</b>				
<b>Sınırsız Eşbütünleşme Rank Testi (Maximum Özdeğer)</b>				
<b>Hipotez</b>		<b>Max-Özdeğer</b>	<b>0.05</b>	
<b>CE(s) den hiçbiri</b>	<b>Özdeğer</b>	<b>İstatistik</b>	<b>Kritik Değer</b>	<b>Olasılık**</b>
<b>Hiçbiri*</b>	0.308955	48.41101	27.58434	0.0000
<b>1 olması</b>	0.103377	14.29470	21.13162	0.3413
<b>2 olması</b>	0.024254	3.216407	14.26460	0.9313
<b>3 olması</b>	0.002552	0.334785	3.841466	0.5629
<b>Max-Özdeğer testi eqn(s) 0.05 seviyesinde 3 eşbütünleşme olduğunu işaret etmektedir</b>				
<b>* 0.05 seviyesinde hipotezin reddi</b>				
<b>**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-değerleri</b>				

Değişkenlere ilişkin hata düzeltme modelinin sonucu ise şöyledir;

$$DDYSY\_SA = -23.89DVGER\_SA + 3276.9DTPVERGL\_SA - 42.14DYSFİRSAY\_SA$$

t                      (7.070)                      (-6.929.1)                      (4.13826)

KV oranlarındaki bir birimlik artış doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını 23.89 birim azaltmaktadır. Toplam vergi gelirleri içindeki payda gözlenen bir birimlik artış ise doğrum yabancı sermaye yatırımlarını 3276.9 birim artırmaktadır. Yabancı sermayeli firma sayısındaki bir birimlik artış da dolaylı olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını 42.14 birim artırmaktadır.

Koentegrasyon sonuçlarına göre değişkenler koentegredir. Yani uzun dönemde birlikte hareket etme eğilimindedirler. DYSY bağımlı değişkeni ve diğer KVGER, TPVERGL ve YSFİRSAY bağımsız değişkenleri arasındaki ilişki tablolar aracılığıyla gözlenmektedir. Uygulamanın temel amacını vergisel faktörlerin ve özellikle KV oranlarında gözlenen indirimlerin DYSY üzerindeki etkilerinin analizi oluşturmaktadır. Uygulama sonuçlarına yönelik ortaya konan uzun dönem denge ilişkisine göre; Türkiye'ye gelen DYSY ile KV oranları arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

KV oranındaki düşüğe bağlı olarak DYSY girişlerinde artış gözlenmektedir. KV gerçekleştirmelerinin toplam vergi gelirleri içindeki payının da artış göstererek, KV oranında gözlenen düşüş oranında yabancı sermayeli firma sayısının da arttığı görülmektedir. Dolayısıyla DYSY girişlerini de arttırıcı yönde etkide bulunmaktadır.

DYSY'lerin ülke içine çekilmesinde vergisel faktörlerin, diğer belirleyici unsurların aksine ülkeler tarafından yatırım politikası aracı olarak kullanılabilmesinin kolaylığı sebebiyle fazlasıyla önem taşıdığı görülmektedir. Karşılıklı ilişki açısından elde edilen bulgular, KV oran indirimleri aracılığıyla uygun yatırım ikliminin oluşturularak DYSY'nin özendirilmesi ve dolayısıyla ekonomik gelişmenin sağlanmasının önemini vurgulamaktadır. Türkiye'deki gelirin artması, ülkenin dış ticarete daha açık bir hale gelmesi, özellikle yabancı firmalar tarafından ülke ekonomisi için olumlu gelişmeler olarak görülmekte, yurtiçi talebin genişlemesi ile de ihracat ve ithalat imkanlarını arttığı görülmektedir.

Söz konusu analiz ve bulgular ile farklı ülke uygulamaları kapsamında yapılan ampirik çalışmalar göstermektedir ki; çeşitli zaman dilimleri ve ekonometrik modeller uygulanarak gerçekleştirilmiş olsalar dahi uluslararası vergi rekabetinin en belirgin araçlarından biri olarak KV oranları ile DYSY girişleri arasında olumlu etkilere yol açan ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

## **SONUÇ**

Uluslararası vergi rekabeti kapsamında DYSY'yi ülkelere yönlendiren faktörlerin başlıcaları, yabancı sermayenin ülkeye gelişine izin veren kanunların uygulamaya konulması, DYSY girişlerini arttırmaya yönelik uygun politikaların oluşturulması, yatırım ortamının iyileştirilmesi ve ayrıca yatırım yapılan ülkedeki ekonomik-siyasi koşulların iyileştirilmesi olarak sıralanmaktadır. Bu kapsamda ülkelerin DYSY'yi çekebilmek amacıyla başvurdukları



uygulamalar, zaman içerisinde sermayeye uygulanacak vergi oranlarında aşağı yönlü bir yarışın da başlamasına sebep olmaktadır.

Doğrudan Yabancı sermaye yatırımları, sermaye ihraç eden ülkelerin rekabet gücünü artırdığı gibi, ithal eden ülkelerde ekonomik büyümeye, istihdam, üretim kapasitesinin ve ihracatının artışı ve işgücünün niteliğinin yükseltilmesi gibi pek çok alanda katkıda bulunmaktadır. Uluslararası vergi rekabeti çerçevesinde dikkate alındığında Türkiye, yabancı yatırımları çekmek için büyük bir iç pazar, avantajlı bir coğrafi konum, uygun emek maliyeti gibi pek çok avantaja sahiptir. Ancak yine de DYSY'leri çekme bakımından istenilen seviyelere ulaşamamıştır.

Uluslararası vergi rekabeti kapsamında belirleyici niteliği olduğu kabul edilen KV oran indirimleri ile DYSY arasındaki ilişki 2000/01-2011/03 dönemine ait aylık veriler kullanarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'nin 2000/01-2011/03 aylık dönemlerine ait DYSY girişleri, KV gerçekleştirmeleri, toplam vergi gelirleri içindeki payı ve yabancı sermayeli firma sayısı ile ilgili zaman serileri kullanılarak, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi değerlendirilmiştir. Yapılan analizler, ele alınan değişkenlerin karşılıklı etkileşim içinde olduğunu, özellikle KV oran indirimlerinin gerçekleştirildiği yıllar itibariyle DYSY girişlerindeki artışların belirginlik kazandığını göstermektedir. Analiz bulguları, Türkiye'de KV oranlarında gözlenen düşüşün DYSY girişleri üzerinde pozitif bir etki meydana getirdiğini doğrulamaktadır. Türkiye'ye gelen DYSY ile yabancı sermayeli firma sayıları, KV gerçekleştirmeleri ve toplam vergi gelirleri içindeki payı arasındaki ilişki eşbütünlük analizi ile test edilmiş; DYSY ile aralarında uzun dönemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Bu kapsamda uluslararası vergi rekabetine yönelik özellikle KV oranlarında gerçekleştirilen indirimlerin Türkiye'ye yönelik DYSY girişleri üzerinde arttırıcı yönde etkide bulunduğu görülmektedir. Söz konusu etkinin dolaylı olarak Türkiye'ye yönelik yabancı sermayeli firma sayılarında artışa yol açarak KV gerçekleştirmeleri ve KV'nin toplam vergi gelirleri içindeki payında da artışa yol açtığı görülmektedir. Gelişmişlik seviyelerinin ülkeler için farklılık göstermesi, ülkelerin uluslararası vergi rekabeti kapsamında KV oranları üzerinden söz konusu rekabet sürecine dahil olmalarını gerekli kılmakta ve yapılan uygulamalar sürecin olumlu etkilerinin DYSY girişleri üzerinde ağırlıklı olduğunu göstermektedir.

Bu kapsamda DYSY üzerindeki çeşitlilikten yola çıkarak hazırlanan modelde, önem derecesi tespit edilmeye çalışılan vergi oranlarındaki indirimin özellikle KV oranında gözlenen indirimler dikkate alındığında DYSY'lerin ülke içine çekilmesinde yatırım politikası aracı olarak uygulanabilirliğinin kolaylığı sebebiyle vergisel faktörlerin büyük önem taşıdığı sonucuna varılmıştır. Yabancı sermayeli firma sayılarındaki artışla da ilişkilendirilen modelde varılan sonuç özellikle KV oranında gözlenen düşüşün uluslararası vergi rekabeti alanında etkin rol oynadığı ve DYSY girişlerini arttırdığı yönündedir. Sermaye ihraç edecek ülkelerdeki vergi oranlarının sermaye ithal eden ülkelerdekenden düşük seviyede olması gerektiği dikkate alındığında Türkiye'de yürürlüğe konan oran indirimlerinin yıllar itibariyle rekabet edebilirlik açısından iyileşme gösterdiği ancak ilave düzenlemelerin getirilebildiği ölçüde DYSY girişlerinden beklenen faydanın sağlanabileceği görülmektedir.

## KAYNAKÇA

Baldwin, R. E. ve Forslid, R. (2002). "Tax Competition and the Nature of Capital". Research Papers in Economics. 18:1-9. Stockholm University, Department of Economics. <http://www2.ne.su.se/paper/wp0218.pdf> (11.07.2011).

Goospeed, T. J. ve Witte, A. D. (2002). Encyclopedia of Law and Economics "International Taxation". <http://encyclo.findlaw.com/6080book.pdf> (05.07.2010).

Parasız, İ. (2001). *Enflasyon-Kriz-Ayarlamalar (Dünyada ve Türkiye'de Kalkınma Makro Ekonomisi Sorunları)*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Terin, M. ve Yıldırım, İ. (2008), "Türkiye'de Tarım Sektörüne Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Gelişim Seyri", 2. Ulusal İktisat Kongresi /20- 22 Şubat 2008/DEÜ, İzmir- Türkiye.

Montiel, P. ve Reinhart, M. C. (2001). *UNU/WIDER. Project on Short - term Capital Movements and Balance of Payments Crises*. "The Dynamics of Capital Movements to Emerging Economies During the 1990s". <http://www.puaf.umd.edu/faculty/papers/reinhart/text0308.pdf> (11.02.2010).

Potter, J., Moore, B. ve Spires, R. (2002). "The Wider Effects of Inward Foreign Direct Investment in Manufacturing on UK Industry". Journal of Economic Geography. 2(3): 279-310. <http://joeg.oxfordjournals.org/content/2/3/279.abstract> (23.03.2010).

Rahn, R. W. ve De Rugy, V. (2003). “Threats to Financial Privacy and Tax Competition”. *Policy Analysis*. 491: 1-14.

Rugman, M. A. ve Verbeke, A. (1990). “Multinational Corporate Strategy and the Canada-U.S. Free Trade Agreement”. *Management International Review*. 30(3): 253-266.  
<http://www.jstor.org/discover/10.2307/40228026> (23.12.2011).

Shihata, I.F.I. (1993). “Legal Treatment of Foreign Investment: The World Bank Guidelines”.  
<http://books.google.com> › *Business & Economics* (12.03.2010).

<http://www.hazine.gov.tr/> İstatistikler ve Raporlar.

<http://www.tcmb.gov.tr/> Merkez Bankası Ödemeler Dengesi İstatistikleri.

<http://www.unctad.org/> UNCTAD Global Investment Trends Monitor No.5.

<http://www.yased.org.tr/> Raporlar ve Yayınlar.